

uit 1868 weer in. De theologie moest volledig van de universiteit verwijderd en aan de hervormde kerk overgelaten worden. Dit wetsvoorstel van Heemskerk werd in maart/april 1876 door de Tweede Kamer behandeld en leidde in mei tot de aannahme van de Wet op het Hoger Onderwijs. In de debatten van de Kamer speelde de toekomst van de theologische faculteit een belangrijke rol. O.J. de Jong⁶⁰ en G. Meuleman⁶¹ hebben deze reeds uitvoerig geanalyseerd. Daaruit blijkt hoe gecompliceerd intussen de discussie geworden was. Staatsrechtelijke, ecclesiologische en wetenschapstheoretische argumentaties liepen door elkaar heen en vormden alle mogelijke verbindingen. In ieder geval leidden deze ertoe, dat de 'faculteit der godgeleerdheid' tegen de wil van Heemskerk werd gehandhaafd, zij het niet langer als een hervormde predikantsopleiding, maar als een algemene wetenschappelijk-theologische opleiding, die zou kunnen dienen als basis voor de bijzondere predikantsopleidingen van de diverse protestantse kerken. Ik laat de debatten verder terzijde en beperk mij tot de wet zelf.⁶²

De Hoger Onderwijswet van 1876

De Hoger Onderwijswet van 1876 bepaalde in artikel 1: 'Hooger onderwijs omvat de vorming en voorbereiding tot zelfstandige beoefening der wetenschappen en tot het bekleeden van maatschappelijke betrekkingen, waarvoor een wetenschappelijke opleiding vereischt wordt'.⁶³ Daarmee greep zij terug op het wetsontwerp uit 1849. Alle vijf faculteiten moesten aan deze dubbele doelstelling voldoen, dus ook de theologische faculteit, nadat de Kamer had besloten dat deze zou voortbestaan en wel onder haar oude naam 'faculteit der godgeleerdheid' (art. 41). Hoe kon men echter aan deze faculteit (godsdienstwetenschappelijk) onderzoek en (hervormde ambts)opleiding zo met elkaar verenigen dat de reeds genoemde staatsrechtelijke, ecclesiologische en wetenschapstheoretische bezwaren overwonnen konden worden? De unieke oplossing, die men daarvoor in Nederland vond, heet *duplex ordo*.

De verwerkelijking van de eerste doelstelling, de vorming en de voorbereiding van de studenten tot zelfstandige beoefening van de theologie, leverde geen grote problemen op. De wetgever maakte de faculteit wetenschappelijk zo volledig mogelijk. Zij somde maar liefst tien vakken op, die door vier hoogleraren zouden moeten worden gegeven. Vier van deze vakken stonden al in het Organiek Besluit: wijsbegeerte van de godsdienst (1815: natuurlijke theologie), geschiedenis van het christendom (1815: kerkelijke historie), uitlegging van het Oude en het Nieuwe Testament (1815: gronden der bijbelsche

60. *Ibid.*, 321-329.

61. Meuleman, *De Godgeleerdheid*, 6-8, 13-20.

62. Voor mijn visie op deze wet zie mijn proefschrift: *De verhouding tussen dogmatiek en godsdienstwetenschap binnen de theologie. Een onderzoek naar de ontwikkeling van het theologiebegrip van J.H. Gunning Jr. (1829-1905)*, Kampen 1987, 92-99.

63. Huizinga, *Geschiedenis*, 286, wijst erop dat in art. 1 niet wordt gezegd, dat 'ook een deel van de taak der hoogleraren bestaat in het streven, om zelf wetenschappelijk productief te zijn'. De voorgeschiedenis van dit artikel laat naar mijn mening toe dat ook deze taak was bedoeld.